

1990

REVOLUTIO SACRA, AVAGY A ROMÁNOK DICSÉRETE

Végre nyugodtan megdicsérhetem a románokat nyilvánosan is. Nem kell már attól tartanom, hogy őszinte szavaimat valaki is félreérti, hogy a hatalmi rendszerhez való dörgölözésnek fogja fel, s legközelebb elfordítja fejét, ha velem találkozik. A letűnt diktatúra számtalan bűne közül – már ami bennünket, magyarokat illet – az egyik legsátánibb az volt, hogy intézményesen lehetetlenné tette a román nép iránti baráti érzelmeink őszinte kinyilvánítását, éppen azáltal, hogy kötelezővé tette számunkra a románok magasztalását, olykor az abszurditásig menően. (Hogy csak egy példát mondjak: a cenzúra gondosan ügyelt arra, hogy a hazai magyar szerzők regényeiben legyen legalább egy – természetesen „pozitív” – román szereplő.) Mivel pedig a románoknak minden okuk megvolt rá, hogy gyanakvással fogadják irántuk való csodálatunk ilyenfajta kinyilvánítását, az is érthető, ha ez a beidegződéssé vált gyanakvás mind magyar, mind román részről a jóhiszemű véleménynyilvánítást is megfosztotta hitelétől, sőt mindenféle találgatásokra adott alkalmat. („Mit akarhat ez is? Kitüntetést vár?”) Hogy ez a helyzet mekkora károkat okozott a két nép kapcsolatában, mekkora erkölcsi pusztítást végzett, azt egyelőre fel sem lehet becsülni.

Hát ezért nem dicsérhettem eddig nyilvánosan a románokat. Szűk baráti körben, ahol nem kellett attól tartanom, hogy szavaimat félremagyarázzák, mondogattam ugyan eleget, hogy tizenhét évi bukaresti tartózkodásom alatt hányszor meg hányszor megbizonyosodtam róla, milyen meghatóan jó tud lenni az egyszerű román ember, milyen nagy erkölcsi tartalékok vannak itt lefojtva egy erkölcstelen rendszer felszíne alatt, de lehattunk akárhányan ezen a véleményen, semmire sem mehettünk vele.

De ez eddig csak a bevezetés volt, nem erről akartam most beszélni. Hanem arról, hogy a forradalom után felül kell vizsgálnunk a románokról alkotott eddigi képünket, sőt nemcsak nekünk, hanem ez egész világnak. Mi félreismertük ezt a népet, mert nem arra figyeltünk, amire kellett volna. Mentségünkre legyen mondva, maguk a románok is csak most, a forradalom tükrébe nézve ismerik fel ilyen értékeiket. Hányszor hallottuk, sőt hangoztattuk is az egész Európát bejárt mondást: a puliszka nem robban. Már-már közhellyé kezdtek válni a románok passzivitásáról, véghetetlen tűrőképességéről, beletörődéséről, alázatosságáról, sőt gyávaságáról szóló állítások, bőven alátámasztva az élelmiszerért sorban állók mondásaival: „Ez még tűrhető, csak rosszabb ne legyen”, „Amíg kenyérünk van meg hagymánk, addig nem halunk éhen”, stb. Már csak legyintett mindenki, amikor a román forradalom esélyei kerültek szóba, mert azt az egyet senki sem képzelte, hogy a románok nem az anyagi, hanem az erkölcsi értékek helyreállításáért fognak majd fellázadni. Csak a forradalomban derült ki, hogy a románok számára az anyagiak nélkülözése alkalmasint még elviselhető lett volna, amit azonban már nem lehetett tovább tűrni: a hazugság és a szégyen. Én legalábbis

Bukarestben egyetlen olyan transzparenst sem láttam (ha volt is, nem ez volt jellemző), amelyen kenyeret, húst, fűtést, villanyáramot vagy fizetésemelést követelt volna a nép. (Istenem, milyen szánalmasan nevetséges volt, amikor zátonyra futott utolsó beszédében az akkor már lényegében bukott diktátor 20–30–200–2000 lejekkel próbálta ezt a tömeget maga mellé állítani ... Semmit sem értett meg az egészből, holta napjáig sem.) Az egész forradalomban ez volt a legszebb: hogy nem rekedt meg a nélkülözhetetlen, de mégiscsak „földi” értékeknél, hanem az igazság és szabadság úgyszólván vegytiszta megnyilvánulása mindenestül átemelte a szakrális szférába. Morális értéke ezért vetekedhet a politikaival: megható látni, hogyan emeli fel a fejét egy nemzet annyi lealacsonyító év után, hogyan egyenesíti ki gerincét. Olyan volt ez a forradalom, mint egy egész nemzet szentséges szertartása, amely után megtisztult lélekkel, bűneitől megszabadulva, méltósággal, hittel nézhet önmagára. Mert vérével mosta le a szégyen ráaggatott jelzőit. Az áldozat, a szentség jegyében zajlott minden esemény. Mikor a bemondó a lakosság segítségét kérte a Televízió épületének védelmére, a környékbeliek azonnal elindultak hazulról, ünnepélyes arccal, hiszen tudták, hogy „a halál árnyékának völgyébe” igyekeznek, ki egy szál bottal, ki puszta kézzel, mégsem tétovázta egy percig sem: lesz, ami lesz, ahogy az Isten akarja. Sorsát úgysem kerülheti el senki. Nézni is iszonyatos volt, amit a televízióban láthattunk december 22-én este, egyenes adásban a Palota-térről: a tetőkről, az épületekből lóttek a tömegre, amely mintha nem is törődött volna vele, hogy fölötte röpdösnek a golyók, senki sem esett pánikba, mindenki állt a maga posztján, amíg ki nem lőtték. Akkor más vette át a helyét. A legmegdöbbentőbb éppen ez volt: ez a földöntúli nyugalom és lelki erő. Az Egyetem előtt fiatalok az aszfaltra feküdtek, úgy kiabáltak: „Nem vagyunk gyávák!” Odataposta őket a páncélkocsi ... De Európa talán meghallotta és megértette szavukat. Nem ilyen tragikus, de nem kevésbé megindító az sem, hogy egy betört ablakú kirakatban a kiállított tárgyakat minden éjjeliőrnél biztonságosabban vigyázta egyetlen felirat: „Nem vagyunk tolvajok!” [Hogy ez milyen nagy dolog volt, azt csak most, 2003-ban tudom felfogni, miután az iraki háború idején végignézhettem a tévében a Szaddam-rezsim felszámolása után elszabadult bagdadi fosztogatást, ami még így látva is iszonyatos volt.]

Hitem szerint ez a román nép. És még csak véletlenül se tévessze össze senki azokkal a gazfickókkal, akik parancsra vagy akár parancs nélkül is a tömegbe lóttek, akik a minden képzeletet felülmúló kegyetlenségeket elkövették. És azokkal se, akik az elmúlt években oly buzgón alkották és hajtották végre az ellenünk irányuló intézkedéseket. (Hiszen, mi tagadás, ezek között magyarok is voltak elegenden.) Őket nem illetheti a dicséret, annál inkább azokat a román értelmiségieket, akik az elmúlt huszonöt évben mellettünk álltak, akikkel mindvégig őszinte, jóhiszemű párbeszédet lehetett folytatni. Nem szükséges itt őket név szerint felsorolni, ők ezt nem is várják el tőlünk, hiszen természetesnek tartották akkor is, most is, hogy számíthatunk rájuk. A dicséretre sem nekik van szükségük elsősorban, hanem nekünk, hogy tudjuk: ezek az emberek itt vannak közöttünk, készen arra, hogy az új körülmények

között igaz, tisztességes románokként együttműködjenek velünk.

Mindezt csak azért mondom, mert jól tudom: a diktatúrák sohasem érnek véget a diktátor eltűnésének napján. A gyanakvások, előítéletek ott vannak még bennünk – mindkét részről –, és mérgezik lelkünket. A nagytakarítás még hátravan.

Romániai Magyar Szó 1990. január 5.

(Ahogy ma látom)

Ma is úgy látom, hogy akkor jól láttam, pontosabban: nem láthattam másképpen. Akkor, azokban a napokban ez volt a hangulat, és alighanem az igazság is. Emlékszem, erre a cikkekre megjelenésekor sok szép visszajelzést kaptam, nemcsak az akkor közvetlen környezetemben élő bukaresti, hanem erdélyi magyaroktól is. Sokan érezték úgy, hogy azt mondtam ki, ami bennük is ott feszengett, csak nem tudták, mit is kezdjenek vele, mert mondani restellték volna, de hallgatni róla sem tartották egészen helyénvalónak.

De nemcsak ez volt vele a céloim. Nagyon bíztam benne, hogy a magyar–román kapcsolatokat ezúttal sikerül normális mederbe terelni; erre akkor a köz szintjén mindkét részről meg is volt a hajlandóság. Azt is látnom kellett azonban (mert azt sajnos már akkor látni lehetett, a legelejétől fogva, és megdöbbenő, hogy milyen kevesen láttuk mégis), hogy miközben nagy lendülettel és jócskán túlzott optimizmussal elkezdtük tervezni a romániai magyarság jövőjét, a problémának erre az oldalára nem fordítottunk elég figyelmet: úgy éreztem, egy kicsit rosszul indultunk el a jogainkért való küzdelem útján, túlságosan csak magunkkal voltunk elfoglalva, s a magunk sajátos gondjainak mielőbbi megoldására koncentrálni oltá vettük, hogy az interetnikus kapcsolatok építésében szinte semmit sem kell tennünk, mert minden, ami ezen a téren rossz volt, az a Ceaușescu-diktatúra bukásával magától megszűnik, sőt megszűnt. Úgy éreztem, ez nem elég, de magam sem tudtam akkor, mit kellene tenni – honnan is tudhattam volna tapasztalatok híján? Ezt a cikket azért is írtam, hogy valahogy megpróbáljam tudatosítani: románokkal élünk együtt, nem is kevéssel, és velük is törődnünk kellene, ezt a talán soha vissza nem térő alkalmat nem szalaszthatjuk el.

Sajnos a későbbiek nem igazolták azt, amit e cikkben írtam. De ez nem azoknak az embereknek a bűne, akikről a cikk szól. Hanem azoké, akik hatalmi érdekből módszeresen a jó ellen dolgoztak kezdettől fogva. (Később a 22 c. román lapban egy cikkben megírtam, hogy a román nép olyan, hogy mindenre képes lenne, még a jóra is, ha azt mondanák neki. Hát nem azt mondták neki. Ehelyett elárasztották a legaljasabb hazugságokkal. Szerintem a román forradalom igazi megcsúfolása nem az, hogy az egykori szekusvezérek szabadlábban vannak, sőt vezető funkciókat töltenek be, vagy másképpen megy jól a dolguk. Nem. Hanem az, hogy nem sokkal egy ilyen, főleg erkölcsi értékeket mozgósító forradalom után megint a hazugság és a becstelenség került hatalomra.)

Ezt a cikket akkor megpróbáltam románul is közölni; életemben először éreztem úgy, hogy románok számára is van mondanivalóm, szerettem volna, hogy a román olvasók is

tudják, hogyan érez most irántuk a (romániai) magyarság egy számottevő része. Erre már csak a bizalom erősítése végett is szükség lett volna. Január 7-én elvittem a România Liberă szerkesztőségébe. Sajnos elkéstem vele: ott már azzal fogadtak, amivel a rémhírek szakavatott terjesztői, a diverziókeltés mesterei megtöltötték a fejüket: szép, szép, de mit szólok én ahhoz, hogy Kovászna és Hargita megyében a magyarok halomra öldösik a románokat? A cikket persze nem közölték, mert úgy gondolták, ez elterelhetné a figyelmet a „súlyos problémáról”. Aztán tudjuk, mi következett.

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy ezt a cikket már megjelenésekor sem mindenki fogadta teljes egyetértéssel. Volt, aki azt kifogásolta benne, hogy én a románokról beszéltem, holott a forradalomban csak a románok egy része vett részt. Tiszta igaz, sőt ezt mondás nélkül tudtam magam is, de úgy gondoltam, ha korábban azt a sok-sok szégyenletes jelzõt válogatás nélkül lehetett alkalmazni a románokra, akkor miért ne lehetne, legalább egyszer, a jót is túláltalánosítani? Volt, aki már akkor azt vonta kétségbe, hogy egyáltalán szabad-e ezt forradalomnak nevezni. Ezzel később is számtalanszor találkoztam, mind a mai napig. Én kitartok amellett, hogy forradalom volt. Legalábbis azok az emberek, akikről itt írtam, azok forradalomban vettek részt. Hogy közben a kulisszák mögött mi zajlott, az más kérdés. Nem ők tehetnek róla. Akik meghaltak érte, azzal haltak meg, hogy forradalomban halnak meg, az igazságért, a becsületért, a szabadságért, az emberi és nemzeti méltóságért. Kegyeletsértésnek érezném, ha ezt most elvitatnám tőlük.